використання засвоєного лексичного матеріалу у пропонованих вчителем ситуаціях співпраці між учнями на уроках англійської мови. Детальний аналіз результатів виконання підсумкових завдань у експериментальних класах та порівняння їх із результатами контрольних груп дозволяє зробити попередні висновки щодо рівня мовленнєвої діяльності першокласників в процесі спілкування англійською мовою і зясувати, чи залежить він від врахування особливостей взаємодії у системі "учень-учитель-клас".

Підведення підсумків опитування, експериментальної роботи та порівняльний аналіз навчальних досягнень першокласників у засвоєнні англійської мови як мови спілкування дозволяє стверджувати, що:

– за умов системного використання колективних форм учбової діяльності першокласників на уроках англійської мови більш активно відбувається засвоєння лексичного словника (у експериментальних класах успішність становить 75%, а у контрольних – 47%);

– за умови включення першокласників у процес спілкування іноземною мовою змінюється мотивація навчальної діяльності (в експериментальних класах у 95% учнів улюбленим є урок англійської мови, а додатково бажають відвідувати ці уроки 100%; у контрольних лише 27% виявили бажання додатково відвідувати уроки англійської мови і ніхто з учнів не назвав серед улюблених урок іноземної мови);

– виявили потребу у постійному спілкуванні із однокласниками на уроках англійської мови, наголошують на потребі у взаємодопомозі під час її засвоєння у експериментальному класі 100% першокласників, а у контрольному – 24% (в основному йшлося про просту підказку);

– не відчувають страху перед спілкуванням із вчителем іноземної мови у експериментальному класі 100% першокласників, а у контрольному бояться задавати запитання, попросити про допомогу тощо 84% опитаних.

Отже колективні форми учбової діяльності молодших школярів є ефективним засобом формування колективу першокласників, якщо вони використовуються у системі зокрема, під час вивчення англійської мови. Такий підхід до організації діяльності учнів сприяє активному формуванню у них позитивного ставлення до іноземної мови як до засобу спілкування та інтенсивно збагачує лексику дитини.

Література

1. .Зинченко С.Н. Почему детям бывает трудно учиться вместе? – К.: Радянська школа, 1990. – 213 с.
2. Дьяченко В.П. Сотрудничество в обучении. – М.: Просвещение, 1991. – 245 с.
3. Колективная учебно-познавательная деятельность школьников/ Под ред. И.Б.Первина. – М.: Педагогика, 1985. – 265 с.
4. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1989. -118 с.
5. Лийметс Х.Й. Групповая работа на уроке. -М.: Знание, 1975. – 78 с.
6. 6 Страчар Е. Система і методи керівництва навчальним процесом.-К.: Радянська школа, 1982.- С. 243- 280
7. Цукерман . Г.А. Зачем детям учиться вместе?- М.: Знание, 1989. – 96 с.

Ольга Левченко

наук. керівник – доц. М.І. Майхрук

ПІДРУЧНИКИ З ПРИРОДОЗНАВСТВА: ТЕОРІЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Пріоритетною метою природничої освіти стає не тільки озброєння учнів певним обсягом сучасних природничих знань, умінь і навичок, а й розвиток особистості учня засобами кожного з природничих предметів, формування загальної культури, національної свідомості, високоморальної громадянської позиції тощо [3, 24]. Цим, власне, й визначаються основні концептуальні положення, на яких має ґрунтуватися розробка сучасних підручників з природничих дисциплін.

Підручник ─ це своєрідна модель процесу навчання на конкретному етапі розвитку суспільства, тобто він є виразником педагогічної технології.

У сучасній початковій школі впевнено впроваджуються ідеї особистісно орієнтованого та розвивального навчання, які вимагають створення відповідних підручників. Адже особистісно орієнтоване навчання – це особлива індивідуальна діяльність учнів, процес спрямований на розширення можливостей вибору особистістю життєвого шляху. Це передбачає також посилення психолого-педагогічного супроводу шкільного підручника.

Отже, підручник нового покоління – це той, який створений на засадах нової філософії

освіти; має оновлений трансформований зміст, структуру, методичний апарат, розроблений у такий спосіб, аби сприяти особистісно зорієнтованому навчанню, основне призначення якого полягає в тому, щоб підтримувати і розвивати природні якості та індивідуальні здібності учнів, допомагати в становленні їх суб'єктивності, соціальності, культурної ідентифікації, творчої самореалізації [1, 9].

Це, в свою чергу, зумовлює зміни в призначенні підручника. Якщо раніше традиційний підручник являв собою спеціально створену навчальну книжку, призначену для відтворення й закріплення знань, здобутих у класі, то сучасний підручник, окрім цього, ще й має бути придатним для самонавчання. З цього випливає, що він поряд з традиційними дидактичними функціями – інформаційною, трансформаційною, систематизуючою, розвивальною й виховною та функцією закріплення знань – повинен виконувати ще й функції самоосвіти й самоконтролю [2].

Зміст підручника має відображати зміст природничої освіти, окреслений навчальною програмою, а не просто віддзеркалювати її [4]. Адже підручник не тільки представляє програму, а й розвиває, уточнює та вдосконалює її.

Звідси підручники з природознавства у школі першого ступеня "Я і Україна" та "Я і Україна. Віконечко" покликані розширювати елементарні знання учнів про предмети і явища природи, розкривати в доступній формі зв'язки між живою і неживою природою у самій живій природі, а також природою і трудовою діяльністю людей, виховувати любов до рідного краю, сформувати уявлення про залежність людини від навколишнього середовища; виховувати в учнів громадянську відповідальність за збереження природного середовища як важливого фактора існування людини [6; 7].

За І.Я. Лернером, зміст сучасного підручника з природничих дисциплін має бути чотири компонентним, тобто вміщувати чотири взаємозв'язані види змісту: систему знань з основ конкретної природничої науки; систему умінь спеціальних предметних і загально навчальних – інтелектуальних та організаційно-пізнавальних; досвід творчої діяльності, нагромаджений людство у галузі природничої науки; досвід ставлення до навколишньої дійсності, ціннісні орієнтації [8].

Для змісту сучасного підручника, як і для традиційного, усталені дидактичні принципи науковості й доступності та новий дидактичний принцип ─ принцип гуманітаризації [3, 24]. він також має бути науково точним, вірогідним, об'єктивним і будуватися на основі наукової методології з орієнтацією на загальнолюдські моральні цінності та українознавчий аспект.

Зміст підручника має відповідати вимогам сьогодення, забезпечувати мінімальний, але достатній для загальнокультурної підготовки громадянина рівень освіченості з природничих дисциплін, тобто забезпечувати відносно високий і разом з тим посильний для опанування учнем рівень природничих знань. Обов'язкова вимога до підручника ─ варіативність, завдяки якій під час навчання можна враховувати реальну нерівність здібностей, інтелектуальних можливостей та пізнавальних інтересів учнів [3, 25].

Необхідно зауважити, що природознавство – це предмет, який об'єднує знання з великої кількості предметів природничого циклу. Особливо це простежується у підручниках для початкової школи, оскільки вони відображають інтегрований навчальний курс. Саме тому на даний момент підручники з природознавства – це інтегровані підручники, які інтегрують зміст освіти у межах одного навчального предмета.

Відомо, що під час створення підручника знання, що мають ввійти в його зміст, зазнають педагогічної трансформації і перетворюються на навчальний матеріал. У цьому разі неприпустимі перекручення, спеціально зроблені заради методичної мети, не повинно бути у змісті підручника й нічого випадкового [4].

Зміст кожного параграфа підручника повинен бути інформаційно насичений і невеликий за обсягом, але не за кількістю сторінок. Це означає, що потрібно дотримуватися золотого правила дидактики, адже доведено, що протягом одного уроку більше, ніж сім одиниць нової інформації учень не сприймає.

Принцип цілісності передбачає послідовне структурування навчального матеріалу, використання внутрішньо- й між-предметних зв'язків з природничими й іншими дисциплінами і зведення окремих рис об'єкта вивчення в єдину природничо-наукову картину [3, 26].

В науці не існує єдиного погляду на структуру підручника. Інтегрування результатів досліджень вчених дозволяє вичленити в аналізованому аспекті три напрями.

Представники першого (Г.М.Донський, Є.Й.Перовський, К.Сосинський та ін.) трактують

структуру підручника тільки як побудову його предметного змісту, а основними структурними компонентами вважають розділи й параграфи. Інші вчені (В.Г.Бейлінсов, Д.Д.Зуєв) під структурою підручника розуміють вираження за допомогою книжкових засобів, способів подачі навчального матеріалу і як структурні компоненти виділяють тексти, завдання, ілюстрації та ін.

Модель структури шкільного підручника найбільш повно представлена у дослідженні Д.Д.Зуєва. Обґрунтувавши положення про те, що між структурою і функціями підручника існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність, відомий вчений виділив структурні компоненти навчальної книжки з урахуванням найбільш суттєвої ознаки домінантної функції. Під структурним компонентом він розуміє "необхідний структурний блок (систему елементів), який перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими компонентами одного підручника (утворюючи в сукупності з ними цілісну систему), має певну форму і виконує свої функції лише йому притаманними засобами" [4, 95].

На сучасному етапі спостерігається тенденція ускладнення функціонального навантаження підручника. Тепер він сприймається не лише як навчальна книга для закріплення знань учнів, а як засіб навчання, виховання та розвитку учнів. Тобто, він вважається лідером навчальної літератури.

Проте деякі науковці рахують, що підручник втратив свою полі-функціональність, бо частина його функцій перейшла на інші засоби навчання у системі навчально-методичних комплексів.

Отже, проаналізувавши думки науковців у структурі підручника можна виділити текстовий та позатекстові компоненти (апарат орієнтування, апарат організації засвоєння, ілюстративний матеріал). Велике значення має також поліграфічне оформлення та місце підручника у системі навчально-методичного комплексу.

Враховуюче все вище сказане, нами була зроблена спроба дослідити сучасні підручники з природознавства "Я і Україна" та "Я і Україна. Віконечко". Для цього було проведене анкетування вчителів початкових шкіл Тернопільського, Бучацького, Гусятинського та Чортківського районів.

З'ясовувались питання щодо відповідності підручників навчальній програмі, кількості навчальної інформації, реалізації функцій підручника, місця та ролі текстів у навчальних книгах, доцільності та значення апарату організації засвоєння, якості ілюстрацій, впливу апарату орієнтування на роботу учнів, значення поліграфічного оформлення та взаємозв'язок підручника з іншими компонентами навчально-методичного комплексу.

Результати дослідження засвідчують, що лише для 25% вчителів вважають, що інформації у підручнику достатньо для розкриття теми, а 75% вчителів користуються додатковими джерелами; 66% вважає, що підручник відповідає навчальній програмі; 58% рахують, що завдань практичного характеру у підручниках достатньо, а 66% вказують на те, що у навчальній книзі недостатньо завдань, які формують навички самостійної роботи; щодо реалізації функцій підручника, то найбільше вважається реалізованою виховна функція (83%). Матеріал для більшості тем поданий в недоступній формі, мова текстів також є незрозумілою для учнів в багатьох текстах – з цією думкою погодились 66% опитаних, така ж кількість вчителів говорить про те, що підручник не дозволяє диференціювати навчальну інформацію, та 50% вказало на те, що у підручниках не достатньо інформації для розв'язання завдань у зошиті з друкованою основою.

Стосовно навчальних завдань думки розділились: 33% стверджують, що їх є достатня кількість, 25% – недостатньо, 41% – це залежить від теми. На те, що більшість завдань носить суто репродуктивний характер вказало 66%, 33% стверджують, що мають місце завдання розвивального характеру. На недоцільність розташування завдань вказало 75% опитаних.

Стосовно ілюстративного матеріалу, то лише 33% вчителів регулярно використовують його для пояснення навчального матеріалу, а 25% – для подачі деяких тем. Проте більшість (75%) учасників дослідження вважає, що ілюстрації відповідають віковим особливостям учнів, хоча тільки 50% ствердили, що підручник подобається дітям в естетичному плані.

Думки вчителів зійшлися у питанні, щодо апарату орієнтування: 83% вважає, що звернення до читачів та сигнали-символи використані у підручнику раціонально.

Отже, хоча підручники нового покоління є досконалішими за попередні, проте необхідно продовжувати роботу над покращенням якості підручника як в поліграфічному, так і в змістовому аспекті. Адже лише покращення поєднання внутрішньої та зовнішньої структур

сучасного підручника дасть змогу одержати найвищий освітній, розвивальний та виховний результат у навчанні.

Література

1. Аузіна М. Теоретико-методологічні аспекти створення навчальної літератури для вищих навчальних закладів// Педагогіка. Наукові записки ТДПУ ім.В.Гнатюка. – Тернопіль, 2003. Вип.1. – С. 7-13.
2. Беспалько В.П. Теория учебника: дидактический аспект. – Москва: Педагогика, 1988. – 160 с.
3. Буринська Н.М. Дидактичні основи підручника з природознавства//Педагогіка і психологія. -1999. -№3. -С.23-28.
4. Зуев Д.Д. Школьный учебник. – Москва: Педагогика, 1983. – 240 с.
5. Кодлюк Я.П. Підручник для початкової школи: теорія і практика. – Тернопіль: підручники і Посібники, 2004. – 288 с.
6. Програми середньої загальноосвітньої школи 1-2 класи. Київ: Початкова школа, 2003. – С.175-187.
7. Програми середньої загальноосвітньої школи 3-4 класи. Київ: Початкова школа, 2003. – С.170-185.
8. Теоретические проблемы современного школьного учебника: Сб. науч. тр./Отв. ред.: И.Я.Лернер, Н.М.Шахмаев. – Москва: Издательство АПН СССР, 1989. -172 с.

Іван Лучка

наук. керівник – асист. С.О. Лещук

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Природним є прагнення людини до творчості, гармонії, любові, тобто тих елементів, що складають естетичного виховання. Фундамент цього виховання закладається у початковій школі. Великий потенціал при вивченні предметів творчого характеру у початкових класах містить, на нашу думку, використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій. Це питання тісно пов'язане із проблемами взаємодії "дитина – комп'ютер" та використанням вчителя початкових класів комп'ютерів у своїй діяльності.

Метою статті є розгляд можливості використання комп'ютера на уроках творчого циклу в навчальному процесі початкової школи.

Аналіз друкованих джерел показав, що на жаль, питання естетичного розвитку при роботі з комп'ютером ще не одержали належного висвітлення в педагогічній літературі. Однак у вітчизняній та закордонній періодичній пресі все частіше розглядаються питання, що зв'язують у єдиний ланцюжок мистецтво, виховання і комп'ютер. На Україні питаннями впровадження основ інформатики в початкову школу займаються Є. Бєлкіна, О. Козленко, Ф. Рівкінд, Й. Рівкінд, Е. Кривич, Г. Ломаковська, С. Колесніков та інші.

Не достатньо розглянуте питання про використання комп'ютера на уроках творчого циклу в процесі навчання молодших школярів. Друковані видання про комп'ютерні технології в більшості випадків розглядають чисто технічні питання: програмне забеспечення, роботу з конкретною програмою, в конкретному середовищі, мультимедіа і т.д. На сьогоднішній день хороший вчитель інформатики повинен знати та вміти працювати з великим об'ємом інформації. Важливим завданням є і підвищення інформаційної культури вчителя початкової школи. За цими показниками визначається і внутрішній світ дитини, її емоції, інтереси, естетичний розвиток.

Сьогодні перед нами, звичайно, вже не стоїть питання: "Чи варто вчити дітей працювати з комп'ютером?". Необхідно вчити дітей грамотно "спілкуватися" з комп'ютером, з метою пропедевтики навиків його використання на роботі або у повсякденному житті. А от над запитаннями: "З якого віку слід вчити користуватися комп'ютером? Як вчити працювати з комп'ютером? Які знання і навички повинні мати діти?" – є достатньо актуальними зараз. [1].

Сучасна школа, крім озброєння учнів конкретними знаннями основ наук, повинна наділити їх також визначеними уміннями і навичками в постійному самостійному поповненні своїх знань, тобто створювати умови для саморозвитку особистості учнів. Одним зі шляхів досягнення зазначеної мети є послідовне використання обчислювальної техніки у навчанні. Однак, пошук нових шляхів вироблення елементів комп'ютерної грамотності дітей, потребує глибокого психолого-педагогічного обґрунтування. Необхідна особлива методика і випробувані програмні засоби для навчання учнів початкових класів.

Проблема використання комп'ютерних технологій у навчанні молодших школярів не